

Modernisering af prøver, eksamener og karakterer

Regeringen
Januar 2004

Modernisering af prøver, eksamener og karakterer

Omslag: Sangill Grafisk produktion

1. udgave, 1. oplag, januar 2004: 2.500 stk.

ISBN 87-603-2376-0

ISBN (WWW) 87-603-2378-7

Internetadresse: pub.uvm.dk/2004/eksamener

Udgiver af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen

Bestilles (UVM 0-152) hos:

Undervisningsministeriets forlag

Strandgade 100 D

1401 København K

Kun via fax nr. 3392 5219

eller e-mail: forlag@uvm.dk

Der beregnes et ekspeditionsgebyr

Grafisk tilrettelæggelse, repro og tryk: Sangill Grafisk Produktion (Miljøcertificeret)

Trykt på 100% genbrugspapir med vegetabiliske farver

Printed in Denmark 2004

Forord

Regeringen har fra sin tiltræden i november 2001 haft den klare målsætning at øge fagligheden i uddannelsessystemet. Det er logisk som led i denne målsætning at kaste et frisk blik på de mål, elever, kursister og studerende skal nå ved prøver og eksamener.

Der er blevet sat fokus på mål i undervisningen, på *evaluering*, og med dette oplæg igangsætter regeringen en undersøgelse af, om vi *måler* den enkelte elevs færdigheder, kundskaber og kompetencer godt nok. Bruger vi tidssvarende midler i de forskellige prøveformer? Bedømmes den enkelte eksaminand på baggrund af målbare, gennemsigtige kriterier, som giver et retvisende billede af den individuelle præstation? Skal vi øge anvendelsen af it? Er der den fornødne uafhængighed mellem censorer og uddannelsesinstitutioner, der afholder eksamen? Hvordan får vi mere overskuelige eksamensbeviser og bedre grundlag for at sammenligne karakterer? Er det nuværende karaktersystem egnet til at udtrykke graden af målopfyldelse?

Der er mange spørgsmål at vurdere, og derfor nedsætter regeringen en karakterkommission, der skal gennemlyse området og komme med oplæg til en modernisering af karaktersystemet.

Dette oplæg sætter fokus på emnerne. Målet er fornyelse, klarhed og gennemsigtighed.

Regeringen
Januar 2004

Indhold

- 3 Forord**
- 7 Indledning**
- 9 Behovet for modernisering**
- 13 Regeringens forslag til principper for modernisering**
- 15 Nye forventninger**
- 29 Bilag 1: Kortfattet belysning af den nuværende situation**
- 41 Bilag 2: Omkostninger i forhold til udbytte**

Indledning

Med baggrund i det supplerende regeringsgrundlag "Vækst, Velfærd, Fornyelse II" fremlægger regeringen hermed et samlet oplæg til modernisering af prøver, eksamener og karakterer i det danske uddannelsessystem. Det sker i sammenhæng med en række øvrige initiativer, heriblandt en handlingsplan for løbende evaluering og opfølgning i undervisningen samt en handlingsplan, der skal sikre offentliggørelsen af de enkelte uddannelsesinstitutioners mål og resultater.

Dette oplæg omfatter de officielle prøver og eksamener, som optræder med deres resultater på prøve- og eksamensbeviserne.

Regeringen lægger vægt på øget faglighed i uddannelsessystemet. Det gælder både de helt basale og grundlæggende færdigheder og den komplekse, professionelle faglighed. Indsatsen strækker sig over hele uddannelsessystemet og spænder fra almene og grundlæggende til erhvervsmæssige og forskningsrelaterede sammenhænge.

Den øgede faglighed kan ikke stå alene. Den skal følges op. For regeringen er det afgørende, at det ved prøver, eksamener, bedømmelser og karakterer bliver muligt at dokumentere de centrale faglige kompetencer, som skal erhverves gennem undervisning og uddannelse. Den enkelte eksaminand skal bedømmes på baggrund af målbare, gennemsigtige kriterier, som giver et retvisende billede af den individuelle præstation. Prøve- og eksamenssystemerne skal være et velegnet redskab til at sikre opfyldelsen af målet med undervisningen og kvaliteten af uddannelsen. Samtidig lægger regeringen vægt på, at denne dokumentation i en generel form er tilgængelig for alle i overensstemmelse med princippet om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne.

Graden af målopfyldelse skal dokumenteres så godt, at vi alle kan have tillid til kvaliteten og resultaterne af uddannelsesind-

satsen. I væsentlige dele af uddannelsessystemet har prøve- og eksamenssystemerne ikke udviklet sig med samme hast og i samme retning som fagligheden og den pædagogiske praksis. Prøver og eksamen skal ikke være en bremseklods, men en dynamo for udviklingen af fagligheden og kvaliteten i det danske uddannelsessystem. Derfor er der brug for en modernisering.

Regeringen har konstateret, at dagens praksis ikke overalt og ikke i alle henseender er tilfredsstillende. Der er brug for fornyelse, og regeringen fremlægger med dette oplæg et grundlag for moderniseringen.

Regeringen igangsætter en proces, der skal konkretisere de nødvendige fornyelser i prøve- og eksamenssystemet inden for de forskellige uddannelsesområder, herunder udpege eventuelle behov for ændringer i lovgivningen.

Den nødvendige modernisering gennemføres inden for de bestående økonomiske rammer.

Som *bilag 1* vedlægges en kortfattet beskrivelse af udgangspunktet.

Som *bilag 2* vedlægges eksempler på omkostninger i forhold til udbytte.

Behovet for modernisering

Oplægget dækker over mange forskellige uddannelser. Det skal bemærkes, at udgangspunktet er uensartet, og at der er forskellige behov forskellige steder i uddannelsessystemet. Prøve- og eksamenssystemerne er i dag karakteriseret ved en høj grad af stabilitet, der først og fremmest må tilskrives en udbredt faglig konsensus. Samtidig er det også karakteristisk, at der er udtalte forskelle med hensyn til forvaltningen af prøveformer og bedømmelsesmetoder, navnlig mellem almene og erhvervsrettede uddannelser.

I de senere år er der sket et skifte på internationalt plan i uddannelsespolitikken. Fokus er skiftet fra udelukkende at handle om basale faglige kundskaber og færdigheder til i højere grad at inddrage erhvervede kompetencer. I OECD og EU-sammenhænge taler man om en bevægelse fra "basic skills" i retning mod "key competences" - dog ikke som et enten/eller, men som et både/og.

Dette skift i fokus for uddannelserne er også slået igennem i Danmark på en række uddannelsesområder. Her ses det som en overgang fra stram indholdsstyring af uddannelserne til målstyring, hvor der i målene for uddannelsen også indgår kompetencemål.

Mens der har været en betydelig udvikling på indholdssiden, har der ikke været tilsvarende overvejelser på prøve- og eksamenssiden. Skiftet fra indholdsstyring til målstyring har som konsekvens, at det nuværende prøve- og eksamenssystem må ses efter i sømmene og moderniseres.

Der skal stadig være fokus på basale faglige kundskaber og færdigheder. I den samlede eksamen skal der derfor indgå en så bred sammensætning af prøver som muligt, så eksamen giver et klart billede af erhvervede kundskaber, færdigheder og kompetencer i forhold til uddannelsens overordnede mål.

Der er behov for at udvide spektret af eksisterende prøveformer, så det omfatter prøveformer, der kan dokumentere erhvervelsen af nøglekompetencer og dermed opfyldelse af uddannelsens overordnede mål.

Der er behov for at sikre, at bedømmelsen tager udgangspunkt i en absolut vurdering. Karaktererne for den enkelte eksaminand skal udtrykke, i hvor høj grad de fastsatte mål er opfyldt - uafhængigt af de øvrige eksaminanders præstationer. Samtidig skal det sikres, at bestræbelsen på at gennemføre absolutte vurderinger ikke fører til, at målene for uddannelsen indskrænkes til kun at omfatte mål, hvor en absolut vurdering er enkel at gennemføre.

Nødvendigheden af anvendelse af censorer til sikring af pålideligheden og troværdigheden af prøveresultaterne må revurderes, i takt med at nye prøveformer indføres. Prøver, der udelukkende tester basale faglige færdigheder og kundskaber (monodimensionelle prøver), vil ofte kunne gennemføres ved brug af it og uden brug af censorer. Der vil således kunne flyttes ressourcer fra disse prøveformer til nye (polydimensionelle) prøveformer, der tester uddannelsens overordnede, ikke-enkeltfaglige mål.

For at sikre prøve- og eksamenssystemerne den fornødne robusthed under en større offentlighed om uddannelsesinstitutionernes resultater og kvalitet er det vigtigt at styrke de mekanismer, som kan medvirke til at modstå eventuelle pres. Censorinstitutionen bør i langt højere grad, end det er tilfældet i dag, opnå uafhængighed af den uddannelsesinstitution, der afholder eksamen.

Samtidig med at prøve- og eksamenssystemet moderniseres, er der behov for at revidere den måde, hvorpå bedømmelsen af en prøve kommer til udtryk - først og fremmest karaktergivning. Dels må det overvejes, om der skal indføres karakterer på områder, hvor der ikke er tradition for at give karakterer, og dels må de grundlæggende principper for karaktergivning undersøges nærmere.

Disse ændrede principper i forbindelse med karaktergivning fører naturligt til spørgsmålet, om den anvendte karakterskala (oftest 13-skalaen) er den bedst egnede.

Regeringens forslag til principper for modernisering

Her fremlægges en række overordnede og tværgående kriterier og principper for en gennemgang og modernisering af prøve- og eksamensordningerne på ressortministeriernes uddannelsesområder. Ikke alle kriterier og principper tænkes anvendt med samme vægt overalt i uddannelsessystemet, men den bevægelse og bestræbelse, som de samlet betegner, forventes gennemført overalt uanset uddannelsesområdets karakter. Regeringen vil gøre status for moderniseringsarbejdet inden udgangen af 2004.

Dokumentation af faglige kompetencer

Prøve- og eksamenstilrettelæggelsen skal gås efter i hele uddannelsessystemet med henblik på at prioritere prøveanvendelsen til fordel for dokumentationen af de væsentligste mål og kompetencer og sikre, at dokumentationen er dækkende for den enkelte uddannelse.

Regeringen vil tage initiativ til en række brugerundersøgelser af prøve- og eksamenssystemets funktion for aftagerne og for de uddannede.

Prøveformer

Regeringen vil gennemføre en analyse af, om forskellige prøveformer giver forskellige resultater, herunder om gruppevis eksamination og bedømmelse, hvor det forekommer, kan retfærdiggøres over for individuel eksamination eller bedømmelse.

Anvendelse af it

Regeringen vil fremme, at der anvendes prøveformer, som i højere grad bygger på informationsteknologien som medium, når det er fagligt relevant, og når udbyttet står mål med omkostningerne. Det vil i nogle sammenhænge betyde, at der må være et forholdsvis stort elevunderlag.

Regeringen vil undersøge, om der i prøve- og eksamenssystemet findes unødvendige begrænsninger for eksaminanderne brug af it.

Bedømmelsesmetoder og retssikkerhed

Regeringen vil foretage en gennemgang af prøve- og eksamensbekendtgørelserne, der skal sikre, at reglerne er klare i præciseringen af, hvad elever og studerende skal være gjort bekendt med med hensyn til kravene ved prøverne.

Det skal sikres konkret, at anvendelsen af eksterne censorer kvalificeres og prioriteres hensigtsmæssigt under hensyn til den målopfyldelse, der skal afprøves, og under hensyn til den prøvetype, der anvendes.

Censorinstitutionen bør opnå større uafhængighed af uddannelsesinstitutionen. På nogle områder er det ordningen, at den prøve- og eksamensafholdende institution i praksis vælger censorerne. Det må overvejes, om denne ordning er hensigtsmæssig.

På relevante områder vil regeringen blandt andet ved kontraktstyring sikre, at de prøve- og eksamensafholdende uddannelses- og institutionsområder danner dialogfora med aftagerne, herunder navnlig med erhvervs censorer.

Regeringen vil foretage en nærmere gennemgang af eksamensbeviser med henblik på, at information fra uddannelsesinstitutionernes eksamensbeviser i højere grad gøres sammenlignelig og bedre egnet til vurderinger hos aftagerne, nationalt såvel som internationalt.

Karaktersystemet skal udtrykke graden af målopfyldelse

Regeringen vil nedsætte en kommission, som får til opgave at analysere den nuværende karakterskala og anvendelsen af den og på den baggrund vurdere behovet for en ny anvendelse, en ny definition af den nuværende skala eller en ny skala.

Nye forventninger

National standard af prøver og eksamener

Den øgede faglighed skal følges op. Prøverne, bedømmelsen og karaktererne skal dokumentere graden af målopfyldelse og skal bidrage til at *sikre, at det faglige niveau på alle uddannelsesområder har en høj, fælles national standard.*

Forvaltningen af prøveafviklingen har gennemgået en decentralisering inden for de erhvervsrettede uddannelser (erhvervsuddannelser, social- og sundhedsuddannelser, videregående uddannelser), mens det ikke i samme udstrækning er tilfældet inden for de almene uddannelser (grundskolen, de gymnasiale uddannelser, almen voksenuddannelse). Uanset de forskellige udgangspunkter er det nødvendigt, at fagligheden og dokumentationen overalt er på samme, gode niveau.

Ekstern censur organiseret i landsdækkende censorkorps eller som centralt beskikkede censorer bidrager til sikringen af det nationale niveau. Hvor de faglige mål fastsættes lokalt, herunder især i de videregående uddannelser, har ekstern censur med blandt andet erhvervs censorer en særlig funktion som bidrag til kvalitetssikringen.

For at sikre det fælles, nationale niveau på de undervisnings- og uddannelsesområder, som er landsdækkende og har stort elevunderlag (og hvor de faglige mål er fastsat af ressortministeren som nationalt dækkende mål), kan niveausikringen understøttes ved hjælp af centralt stillede opgaver til brug ved skriftlige prøver eller andre typer af prøver. Der bør gøres brug af muligheden for at anvende centralt stillede opgaver og eksaminationsgrundlag også ved nye prøvetyper, fx ved mundtlige prøver med synopsis, ved projektprøver mv.

Dokumentation af centrale faglige kompetencer

For at kunne dokumentere målopfyldelsen må prøverne afspejle de centrale faglige mål samt mål for fx erhvervskompetence, studiekompetence, evne til at bringe flere fag i spil og andre nøglekompetencer.

Nye prøvemodeller og -metoder skal sikre, at fokus fastholdes på den faglige kerne, uden at der på nogen måde lægges op til simple eller stereotype besvarelser. Særligt den traditionelle mundtlige prøve skal under lup. Den er ofte forbundet med lodtrækning mellem "spørgsmål", der skal dække hele "pensum". Nye prøvekoncepter skal give tilfældighedsmomentet mindre plads og bidrage til at målrette undervisningen og eksaminandernes forberedelse til prøverne. Dette kan ske ved at inddrage et skriftligt element i forbindelse med prøverne. For eksempel kan en mundtlig prøve bygge på et - eventuelt centralt udmeldt - tema/materiale, som eksaminanden har arbejdet med op til 2 døgn, inden den mundtlige prøve afholdes.

Målene for uddannelsen er ofte bredere end summen af mål for de enkelte fag. Der kan være mål for nøglekompetencer, som elever/studerende skal opnå i uddannelsesforløbet og kunne dokumentere i forbindelse med én eller flere prøver. Anvendelsen og tilrettelæggelsen af prøver skal derfor være dækkende for det samlede billede af centrale og væsentlige mål og kompetencer, som uddannelsen skal omfatte.

På den måde vil prøve- og eksamenssystemet bidrage til at målrette uddannelsesindsatsen. Det er velkendt, at prøver og eksamen øver indflydelse på undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse. Det er derfor vigtigt, at prøverne indrettes på en måde, der giver en positiv og inspirerende tilbagevirkende effekt på undervisningen og bidrager til at målrette læreprocessen.

Det er en forudsætning, at prøverne tilrettelægges og anvendes med henblik på uddannelsens væsentligste mål og derved understøtter det fokus, som er det særegne og væsentlige i uddannelsessammenhængen. Prøvernes indretning og anvendelse kan og bør stimulere meget forskellige dimensioner i undervisningen. Det gælder fordybelse, perspektivering, kreativitet, problemløsning, paratviden, færdigheder - såvel på teoretisk som på praktisk plan og i anvendelsesorienterede kombinationer. Den enkelte prøve kan næppe på én gang spænde over mange dimensioner, men i det omfang flere dimensioner

indgår i uddannelsesmålene, bør det afspejles i sammensætningen af prøverne.

Der må endvidere gives plads for prøver, som er virkelighedsnære og praksisorienterede. Prøvernes indretning og anvendelse bør tage farve af de situationer, som de fleste elever og studerende møder senere i livet - i deres uddannelsesforløb, arbejdsliv og andre sammenhænge. Det vil sige, at nogle af prøverne skal sætte eksaminanden i en anvendelsessituation, fx med relation til erhvervskompetence. I det omfang krav i denne retning indgår i uddannelsesmålene, bør det afspejles i prøverne.

I den videre udvikling af prøveformerne er der behov for at inddrage større viden om prøve- og eksamenssystemets funktion, både i forhold til aftagerne og i forhold til de enkelte elever, kursister og studerende. Regeringen vil derfor tage initiativer til, at der gennemføres brugerundersøgelser på en række uddannelsesområder.

Prøve- og eksamenstilrettelæggelsen skal gås efter i hele uddannelsessystemet med henblik på at prioritere prøveanvendelsen til fordel for dokumentationen af de væsentligste mål og kompetencer og sikre, at dokumentationen er dækkende for den enkelte uddannelse.

Regeringen vil tage initiativ til en række brugerundersøgelser af prøve- og eksamenssystemets funktion for aftagerne og for de uddannede.

Prøveformer

Det er et gennemgående træk i uddannelsessystemet, at resultaterne fra de fleste mundtlige prøver viser et højere karakterniveau end resultaterne fra de skriftlige prøver. Opgørelser af karaktergennemsnit på aggregeret niveau viser denne tendens. Billedet er ikke så tydeligt, når det gælder andre prøveformer, men der ses undertiden tendens til højere karakterer efter gruppevis eksamination og bedømmelse end efter individuel eksamination eller bedømmelse.

Den simple mundtlige prøve anses ofte for at være noget usikker, blandt andet fordi den kan være præget af tilfældighed (lodtrækning) og meget styret af den eventuelle umiddelbart forudgående forberedelse. Det kan være vanskeligt at dokumentere og efterprøve bedømmelsen ved en mundtlig prøve.

Anvendelsen af mundtlige prøver bør på den baggrund forbeholdes situationer, hvor der ikke er tvivl om, at mundtlig prøve er den bedste prøveform, fx hvor evnen til mundtlig kommunikation, fremlæggelse eller præsentation er en betydningsfuld del af de uddannelsesmål, som skal prøves, eller fx hvor den mundtlige eksamination har til formål at uddybe en skriftlig forberedelse eller besvarelse.

I de tilfælde, hvor den mundtlige prøve er forbundet med lodtrækning, må et mindstekrav være, at lodtrækningen alene omfatter spørgsmål inden for de væsentligste faglige mål. Selv om de spørgsmål eller opgaver, der udtrækkes, er tilfældige, må det med andre ord sikres, at de alle giver *lige* god mulighed for at præstere det, der skal prøves.

Der bruges mange penge på prøver og eksamener i Danmark, jf. *bilag 2*. I vurderingen af valg af prøveform, herunder mundtlig prøve over for skriftlig prøve, må der også indgå et økonomisk parameter. Forudsat en vis kritisk masse kan omkostningerne ved skriftlige prøver være lavere end ved mundtlige prøver. Dette forhold bør overvejes, når der skal vælges prøveform.

Hertil kommer overvejelser om omkostningerne ved udformningen og distributionen af centralt stillede opgaver. Nye teknologiske muligheder bør udforskes og afprøves.

Regeringen vil gennemføre en analyse af, om forskellige prøveformer giver forskellige resultater, herunder om gruppevis eksamination og bedømmelse, hvor det forekommer, kan retfærdiggøres over for individuel eksamination eller bedømmelse.

Anvendelse af it

Der findes positive erfaringer med elektroniske eksamensopgaver.

På det maritime uddannelsesområde har der været gennemført et analysearbejde med henblik på at afklare mulighederne for at gennemføre virtuelle eksamener som led i fjernundervisning. Den største udfordring er at sikre, at det er den rigtige person, der gennemfører den elektroniske eksamen.

Inden for Kulturministeriets uddannelser, hvor arbejde med informationsteknologi indgår som en naturlig og integreret del af uddannelsen (bl.a. uddannelserne på arkitekt- og designskolerne, biblioteksskolen og filmskolen), integreres brugen af it også i de studerendes eksaminationer for at sikre virkelighedsnære og praksisorienterede prøver. Styrket it-niveau indgår som et af indsatsområderne i flerårsaftalen for Kulturministeriets uddannelser. Det vil være naturligt, at denne indsats også indtænker uddannelsernes prøveformer.

Inden for Undervisningsministeriets område er der positive erfaringer med centralt stillede elektroniske eksamensopgaver, der besvares fra skærmen af den enkelte eksaminand ved højere handelseksamen (dansk, erhvervsøkonomi, erhvervs-case) og højere teknisk eksamen (dansk, matematik).

Inden for folkeskolen findes der forsøg med retstavningsprøven i en digital udgave. Prøven distribueres elektronisk til skolerne og besvares fra skærmen af eksaminanderne. Når prøven er afsluttet, markeres og optælles rigtige og forkerte svar automatisk.

Anvendelse af it ved eksamen understøtter hensigtsmæssige og tidssvarende arbejdsprocesser i undervisningen og i elevernes selvstændige arbejde. For at fremme it-tilgængeligheden må det overvejes, om der er reelle grunde til at lægge begrænsninger for brugen af it i eksamenssituationen, herunder i hvilke tilfælde det bør være et retskrav for eksaminanderne at kunne medbringe egen pc til prøven.

Regeringen vil fremme, at der anvendes prøveformer, som i højere grad bygger på informationsteknologien som medium, når det er fagligt relevant, og når udbyttet står mål med omkostningerne. Det vil i nogle sammenhænge betyde, at der må være et forholdsvis stort elevunderlag.

Regeringen vil undersøge, om der i prøve- og eksamenssystemet findes unødvendige begrænsninger for eksaminandernes brug af it.

Bedømmelsesmetoder og retssikkerhed

Understregningen af større faglighed skal følges op og synliggøres. Bedømmelsen af resultaterne og måden, den udtrykkes på, skal give elever, studerende og omverden et retvisende, dvs. gyldigt og pålideligt, billede af graden af målopfyldelse - både for den enkelte og på aggregeret niveau. Arbejdsgivere og videregående uddannelsesinstitutioner skal kunne stole på, at eksamensbeviset er et pålideligt udtryk for dimittendernes kompetencer.

De fornyede mål er absolutte størrelser. For elever og studerende skal det være *klart, hvad der skal læres, hvad der skal prøves i, og hvad der skal kunne præsteres ved prøverne.*

Vurderingerne af præstationerne skal gennemføres i forhold til de faglige mål.

Det forudsætter en tilstrækkelig præcis beskrivelse af målene, så man kan vurdere, i hvor høj grad eleven/den studerende har nået disse mål. Det stiller samtidig krav til indretningen og anvendelsen af prøverne, så man ikke forfalder til at prøve, hvad der er lettest at afprøve, på bekostning af hvad der er det centrale og væsentligste i forhold til uddannelsesmålene.

I prøvesituationen gælder der andre regler og andre krav, forpligtelser og rettigheder end i undervisningssituationen. Det er derfor vigtigt, at eleven/den studerende er *klar over, hvornår han eller hun er i en undervisnings- og læringsituation, og hvornår han/hun er i en prøve- og dokumentationsituation.* Det kan forekomme indlysende, men er vigtigt at klargøre ved nogle af

de nyere prøveformer, som knytter sig forholdsvis tæt til undervisningssituationen.

Den praksis, som endnu findes enkelte steder, at give elever og studerende adgang til aflægge en bestået prøve på ny, så længe uddannelsen ikke er afsluttet, bør afskaffes. Det er en praksis, som er egnet til at skabe tvivl og usikkerhed om prøve- og eksamenssystemets troværdighed. Hertil kommer, at det er unødvendigt fordyrende.

Det er censorernes opgave at sikre eksaminanderne en pålidelig og retfærdig bedømmelse. Der er meget forskellig praksis, når det gælder anvendelse af censorer ved prøverne. Der benyttes således "ingen censur", "intern censur", 1 censor, 2 censorer og stikprøvevis censur. Nødvendigheden af denne store variation i brugen af censur må overvejes. Af de grunde, som tidligere er nævnt - niveausikring, pålidelighed og retssikkerhed samt robusthed over for øget offentlighed - bør anvendelsen af censur kvalificeres og prioriteres. Censorressourcen skal anvendes ved netop de prøver, hvor den er nødvendig på grund af bedømmelsens karakter, fx hvor komplekse vurderinger skal finde sted, mens prøver, der udelukkende tester basale faglige færdigheder og kundskaber, ofte vil kunne gennemføres ved hjælp af it og uden brug af censorer. Det er ikke et spørgsmål om at afsætte større eller mindre ressourcer til censur, men om at prioritere anvendelsen af den eksisterende ressource.

For at sikre prøve- og eksamenssystemerne den fornødne robusthed under en større offentlighed om uddannelsesinstitutionernes resultater og kvalitet, er det vigtigt at styrke de mekanismer, som kan medvirke til at modstå eventuelle pres. Det gælder især rapportering fra censorkorpserne og anvendelsen af karakterskalaen.

Det må overvejes, om censorerne i alle tilfælde er tilstrækkeligt uafhængige af de eksamensafholdende uddannelsesinstitutioner. På nogle områder er ordningerne indrettet, således at det i praksis er den eksamensafholdende institution, der vælger cen-

sorerne. Det må indgå i de nærmere overvejelser, om der her- ved kan opstå nogen reel risiko for utilsigtede afhængigheder, der kan skabe tvivl om censorinstitutionens uafhængighed.

Der er på nogle områder forholdsvis svage tilbagemeldinger fra censorkorpserne. Hvor censorkorpserne er organiseret med en formand, bør formanden modtage oplysning om de afgivne karakterer fra den eksamensafholdende institution.

Censorerne må holdes fast på deres forpligtelser, og systematiske tilbagemeldinger fra censorkorpserne bør kunne nyttiggøres og udbredes til alle dele af uddannelsessystemet. Der bør være et tilbagemeldingssystem, som indebærer en struktureret censorrapportering efter hver eksamenstermin eller årligt. Rapporteringen bør stilles til rådighed for behandling i relevante kredse, fx bestyrelser og skoleledelsesforeninger, hvis medlemmer har et ansvar for institutionernes resultater. For de erhvervsrettede uddannelser må der lægges særlig vægt på tilbagemeldinger fra erhvervsensorer, virksomheder og faglige udvalg.

Et aspekt ved offentlighed og åbenhed er den informationsværdi, der ikke mindst for aftagere ligger i eksamensbeviserne. Sammenlignelig brugerinformation også på dette område vil bidrage til en mere sikker vurdering af kvalifikationer hos ansøgere til ledige stillinger. Et tilfældigt udsnit af eksamensbeviser, jf. oversigten herunder, viser store forskelle med hensyn til oplysninger om antallet af prøver, typer af eksamener, bedømmelsesformer, begrebsanvendelse, vægtninger, specialiseringer mv. Mangfoldigheden gør, at informationerne ofte er ugenomsigtige og dermed usammenlignelige.

Eksempler på information på eksamensbeviser for udvalgte samfundsvidenskabelige uddannelser

Institution/uddannelse: Eksamensbeviset:	Roskilde scient.soc.	Roskilde scient.adm.	København polit	København scient.pol.	Aalborg scient.adm.	Aarhus scient.pol.	Aarhus jura	Sydjysk oecon
Antal prøver eller eksamener på beviset	13	12	30	19	5	25	28	26
Heraf med - karakterer - bestået/godkendt	6 7	6 6	26 4	11 8	3 2	13 12	23 5	17 9
Fremgår det om prøveformen er gruppevis eller individuel?	ja, gruppevis	nej	ja, individuel	ja, gruppevis og individuel	nej	nej	nej	nej
Fremgår det om prøverne er mundtlige eller skriftlige?	ja, mundtlige	ja, mundtlige og skriftlige	ja, skriftlige	ja, mundtlige	ja, mundtlige	nej	nej	ja, mundtlige og skriftlige

Note: Oversigten bygger på et uddrag af ansøgninger fra samfundsvidenskabelige kandidater til en stilling i Økonomi- og Erhvervsministeriet sommeren 2003

Selv om der kan være rimelige forklaringer på disse forskelle, er der behov for at undersøge, om der findes årsager, som er ubegrundede eller utilsigtede - fx med hensyn til terminologi eller antallet af prøver og karakterer - og som kunne fjernes eller begrænses med en bedre sammenlignelighed til følge.

Regeringen vil foretage en gennemgang af prøve- og eksamensbekendtgørelserne, der skal sikre, at reglerne er klare i præciseringen af, hvad elever og studerende skal være gjort bekendt med med hensyn til kravene ved prøverne.

Det skal sikres konkret, at anvendelsen af eksterne censorer kvalificeres og prioriteres hensigtsmæssigt under hensyn til den målopfyldelse, der skal afprøves, og under hensyn til den prøvetype, der anvendes.

Censorinstitutionen bør opnå større uafhængighed af uddannelsesinstitutionen. På nogle områder er det ordningen, at den prøve- og eksamensafholdende institution i praksis vælger censorerne. Det må overvejes, om denne ordning er hensigtsmæssig.

På relevante områder vil regeringen blandt andet ved kontraktstyring sikre, at de prøve- og eksamensafholdende uddannelses- og institutionsområder danner dialogfora med aftagerne, herunder navnlig med erhvervsensorer.

Regeringen vil foretage en nærmere gennemgang af eksamensbeviser med henblik på, at information fra uddannelsesinstitutionernes eksamensbeviser i højere grad gøres sammenlignelig og bedre egnet til vurderinger hos aftagerne, nationalt såvel som internationalt.

Karaktersystemet skal udtrykke graden af målopfyldelse

Den nuværende 13-skala har været anvendt i 40 år.

Der er tegn på, at karakterskalaen anvendes forskelligt på forskellige trin i uddannelsessystemet - i de videregående uddannelser til at udtrykke bedømmelsen efter en absolut vurdering, i folkeskolen og ungdomsuddannelserne til at udtrykke bedømmelsen efter en overvejende relativ vurdering. Også mellem fx folkeskolen og gymnasiet opleves forskellig anvendelse. Velkendt er det "karakterchok", en del elever oplever ved overgangen fra grundskolen til gymnasiet. Der er flere årsager, herunder at der er forskellig praksis, når det gælder bedømmelsen af fx skriftlige matematikopgaver (50% korrekt giver et 6-tal i gymnasiet; men kan give et 8-tal i grundskolen).

Det synspunkt mødes undertiden, at karakterskalaen anvendes forskelligt på samme trin. Tilbagevendende udsagn vidner om, at "størrelsen" af et 9-tal ikke overalt er den samme (dvs. ikke dækker over den samme faglige indsigt og kunnen), men kan bero på, hvilken uddannelsesinstitution det knytter sig til. Forklaringen må søges i mulige forskelle med hensyn til de anvendte prøveformer, de faglige krav, bedømmelsen og eventuelt karakterskalaens anvendelse.

En bedømmelse af graden af målopfyldelse forudsætter en absolut vurdering af det præsterede i forhold til de faglige mål.

Hertil er der brug for et karaktersystem, som er egnet i forhold til bedømmelsesmetoderne, og som desuden er egnet til at udtrykke og formidle information om de opnåede resultater.

Umiddelbart synes den eksisterende 13-skala og anvendelsen af den ikke at leve op til disse krav, skønt det har været hensigten.

En ændret eller ny skala skal bedre kunne udtrykke bedømmelsen som følge af en absolut vurdering af præstationer og resultater i forhold til de faglige mål, dvs. udtrykke graden af målopfyldelse - det er nødvendigt for en resultat- og kvalitetsbetragtning (output). En ændret eller ny skala skal derfor ikke som den nuværende 13-skala have et middelniveau eller bruge tilsvarende relationsorienterede termer, men derimod være egnet til at udtrykke hvor "god, mindre god, dårlig eller ringe" en målopfyldelse, der konkret er tale om.

Som et led i semester- og afgangsbetømmelserne i arkitektuddannelsen, designuddannelsen og kunsthåndværkeruddannelsen (Glas- og Keramikskolen på Bornholm) indføres som en forsøgsordning for de kunstneriske uddannelser en syvpunkts karakterskala, med karaktererne: A, B, C, D, E, FX og F, der følger principperne i den internationale ECTS-skala (European Credit Transfer System). Bedømmelserne baseres på en relativ vurdering af de studerende i forhold til en normalfordeling. Skalaen vurderes at være mere velegnet til bedømmelse inden for de kunstneriske uddannelser end en absolut vurdering efter 13-skalaen.

Inden for erhvervsuddannelserne og inden for de videregående uddannelser foretages visse bedømmelser efter skalaen Bestået/Ikke bestået eller Godkendt/Ikke godkendt.

Der er ikke noget klart billede, men det kan konstateres, at 13-skalaen ikke i alle tilfælde betragtes som tilstrækkelig egnet og funktionel i forhold til de faglige og pædagogiske behov.

Historik

Indførelse af 13-skalaen

13-skalaen blev indført som officiel karakterskala i folkeskolen og gymnasiet i 1963. Beskrivelsen findes i bekendtgørelse om karakterskala af 4. februar 1963. I 1971 indførtes den som den officielle skala ved de videregående uddannelser. Før 1963 var den mest anvendte karakterskala den Ørstedske skala, der - med visse justeringer - havde været i brug siden 1800-tallet.

Som eksempel på anvendelse af forskellige skalaer gennem tiden kan man se på de anvendte skalaer ved de lærde skoler/gymnasiet:

I den Madvigske skoleordning (1848) benyttedes den Ørstedske skala. Der blev foretaget en justering af skalaen samtidig med ændringen af skoleordningen (1871).

I forbindelse med gymnasiereformen i 1903 blev der i en kort periode indført andre karakterskalaer. Den første af disse indeholdt karaktererne 8, 6, 4, 2, 0, og det var fastsat, at karaktererne 8 og 0 var særkarakterer, der kun måtte benyttes i helt særlige tilfælde.

Det blev hurtigt konstateret, at der gik inflation i karakteren 8. Derfor indførtes i 1911 en ny skala med karaktererne 6, 5, 4, 3, 2, 0, og samtidig skærpedes kravet til at bestå eksamen, idet karakteren 0 eller 1 i visse fag førte til, at man var dumpet, uanset hvilke øvrige karakterer man havde.

I 1919 vendte man tilbage til Ørsteds skala i 1871-versionen.

Problemer med Ørsteds skala

Ørsteds skala har 16 trin: ug(-), mg(\pm), g(\pm), tg(\pm), mdl(\pm), slet(+). Heraf svarer de 9 trin til karakterer under bestågrænsen, dvs. fra g- og nedefter. Den er desuden konstrueret således, at karakterer under bestågrænsen indgår med væsentlig større vægt i beregning af gennemsnittet end karakterer over

bestågrænsen. For eksempel er gennemsnittet af ug og slet karakteren mdl.

I 1943 blev det forsøgt at rette op på disse forhold blandt andet ved at fjerne karaktererne mdl- og slet+ samt tildele nye talværdier til de enkelte karakterer ved gennemsnitsberegningen. Tendensen til "opadglidning" i brugen af skalaen, således at de mange lave karakterer ikke blev benyttet, fortsatte på trods af denne justering.

Dette - at skalaen ikke blev benyttet fuldt ud - var hovedårsagen til, at den blev afskaffet i 1963.

Justeringer i (brugen af) 13-skalaen

Efter 13-skalaens indførelse er der foretaget enkelte justeringer, specielt i beskrivelsen af 6-tallet (således at der i dag er forskellige beskrivelser for folkeskolen og for øvrige uddannelser) og i kravene til at bestå en samlet eksamen. I den oprindelige udgave var der to kriterier, der skulle være opfyldt, for at eksamen var bestået. Dels skulle gennemsnittet af karaktererne være mindst 5,5, og dels skulle summen af de to laveste karakterer plus gennemsnittet af de øvrige karakterer være mindst 13. Det sidste kriterium (13-kriteriet) blev indført for at undgå, at elever, der var "helt blanke" i enkelte fag, kunne bestå eksamen. 13-kriteriet blev afskaffet i 1989, men samtidig blev bestågrænsen hævet til 6,0.

De videre overvejelser om mulighederne for at modernisere den danske karakterskala vil inddrage internationale erfaringer, herunder blandt andet med henblik på at forbedre sammenlignelighed og anvendelighed i internationale sammenhænge. Det må indgå, at der fra udenlandske uddannelsesinstitutioner undertiden ønskes en angivelse af den studerendes relative placering inden for et segment.

Med henblik på at sikre sammenlignelige eksamensbeviser med international anvendelighed, og i overensstemmelse med målsætningerne i Bologna-erklæringen, indarbejdes ECTS-point i alle uddannelsernes studieordninger inden for

Kulturministeriets område, sådan som det også er indført ved de videregående uddannelser under Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling og Undervisningsministeriet. Som bilag til afgangsbøgerne skal skolerne fremover udstede et engelsksproget Diploma Supplement i overensstemmelse med EU-kommissionens, Europarådets og UNESCO's standardmodel. Et Diploma Supplement beskriver uddannelsernes faglige retning, indhold, niveau og sigte samt giver oplysninger om skolen og dens placering i det danske uddannelsessystem. Den studerende kan ligeledes forlange at få sit bevis udfærdiget på engelsk.

Regeringen vil nedsætte en kommission, som får til opgave at analysere den nuværende karakterskala og anvendelsen af den og på den baggrund vurdere behovet for en ny anvendelse, en ny definition af den nuværende skala eller en ny skala.

Bilag 1: Kortfattet belysning af den nuværende situation

Folkeskolen

Kvalitetssikring af et fælles, ensartet niveau sker gennem den beskikkede censur, skolernes indsendelse af tekstopgivelser samt ved censorernes indrapportering.

Undervisningsministeriet forvalter den overordnede planlægning og tidsfastsættelse samt reglerne for afholdelse af prøverne. Skolelederen på den enkelte skole er ansvarlig for, at prøverne afholdes efter gældende regler.

Undervisningsministeriet stiller opgaverne til de skriftlige prøver. Forslag til opgaverne udarbejdes af en opgavekommission, der nedsættes af Undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet fastsætter endvidere rammer og krav ved de mundtlige prøver.

Udviklingsprogrammet "En skole i bevægelse" indeholder et tema, som gennemgående vil behandle prøveformernes relevans.

Ved prøverne skal det tilstræbes at måle det centrale i faget i forbindelse med de nye, bindende fælles mål for undervisningen. Dette inddrages i udviklingsprogrammet.

De mundtlige prøvers intention er i folkeskolen at nærme sig en realistisk anvendelighed. Dette sker frem for alt i den mundtlige matematikprøve, fysik/kemi samt prøverne i de praktiske fag sløjd, hjemkundskab og håndarbejde.

På 9. klassetrin (FSA-prøven) er der prøver i

Mundtlig: dansk, matematik, engelsk, tysk, fransk, fysik/kemi

Skriftlig: dansk, matematik

Praktisk prøve: sløjd, hjemkundskab, håndarbejde.

På 10. klassetrin (FS10-prøven) er der prøver i

Mundtlig: dansk, matematik, engelsk, tysk, fransk, fysik/kemi og latin

Skriftlig: dansk, matematik, engelsk, tysk og fransk.

Af prøvebekendtgørelsen for folkeskolen fremgår det, at karakterer ved prøverne afgives efter de opstillede mål (efter 13-skalaen), men det er vanskeligt at dokumentere, om der foregår absolut eller relativ brug på landsplan.

Der foregår rapportering fra de beskikkede censorer.

Gymnasiale uddannelser

Kvalitetssikring af et fælles, ensartet niveau sker gennem udpræget brug af centralt stillede prøver med centralt fastlagt censur. Censorudveksling mellem landsdelene bidrager væsentligt til det ensartede niveau. Denne udveksling er af økonomiske grunde begrænset til 15%, når det gælder mundtlig censur. Derudover overvåger fagkonsulenterne karakterniveauet for de enkelte hold, således at der gribes ind over for hold, der klarer sig markant dårligt.

Censorernes tilbagemeldinger samles af fagkonsulenten og udgives for hvert fag i en internetpublikation hvert år. Endelig indgår pensumindberetningerne som et led i kvalitetssikringen og sikringen af det ensartede niveau.

De seneste år er der lagt en stor række opgaver vedrørende eksamensadministration ud til decentral forvaltning. I denne proces har det været afgørende, at kun opgaver, der ikke berører troværdigheden og kvaliteten af eksamen, er decentraliseret.

Der benyttes udelukkende centralt stillede opgaver ved de skriftlige prøver.

De anvendte prøver er velegnede til at dokumentere basale faglige færdigheder og kundskaber. Når det gælder dokumentation af mere komplekse kompetencer, er de anvendte prøveformer ikke hensigtsmæssige. Af samme grund har der i perio-

den for afviklingen af udviklingsprogrammet for ungdomsuddannelserne været afholdt en række forsøg med ændrede prøveformer.

Som nævnt er de anvendte prøver særdeles velegnede til at dokumentere de centrale kundskaber og færdigheder i faget; men når det gælder højere niveauer med tilhørende kompetencer, er der behov for nye prøveformer.

De mål, der testes ved prøverne, er enkeltfaglige. Uddannelsens mål er derimod ikke enkeltfaglig. Derfor er der behov for prøver, der dokumenterer målopfyldelse for uddannelsens overordnede mål.

Virkeligheds- og praksisnære prøver er ikke repræsenteret i det almene gymnasium. Især for hf vil det være et rimeligt forlangende, at det praksisnære spiller en større rolle. I de erhvervs-gymnasiale uddannelser spiller det praksisnære en større rolle i nogle af prøverne, jf. fx prøven i erhvervs-case i hhx.

Der aflægges 10 prøver samt en større skriftlig opgave i de 3-årige gymnasiale uddannelser. En hf-elev aflægger typisk ca. 17 prøver. Variationsbredden er på forhånd begrænset af de mulige prøveformer.

Ekstern censur anvendes overalt.

Det kan ikke afgøres eksakt, hvordan 13-skalen anvendes. Ved de skriftlige prøver drøfter fagkonsulenten udfaldet af årets opgavesæt med censorerne før karaktergivningen, således at der kan tages højde for eventuelle særlige forhold. Denne proces er medvirkende til, at de skriftlige karakterer gives på et relativt grundlag og ikke absolut i forhold til det stillede opgavesæt. Hvorvidt der foregår relativ eller absolut karaktergiving ved de mundtlige prøver, kan ikke umiddelbart afgøres.

De skriftlige prøver er i god overensstemmelse med, hvad der foregår internationalt. Mundtlige prøver forekommer i langt mindre omfang i udlandet.

Almene voksenuddannelser (FVU, AVU)

Undervisningsbekendtgørelsernes fagbeskrivelser er 100% bindende. Fagens mål beskrives som endemål. Der er sammenhæng mellem endemål og vurderingskriterier ved prøverne. Der er centralt stillede opgaver og beskikket censur på alle centralt stillede opgaver. Undervisningsministeriet afholder årlige møder for beskikkede censorer.

Ministeriet har tilsynet med alle prøver.

Alle skriftlige prøver - bortset fra avu-dansk trin 1 og avu-matematik trin 1 (der udarbejdes lokalt af holdets lærer) - er centralt stillede, og forslag til prøvesæt udarbejdes af opgavekommissioner, der nedsættes af ministeriet.

Opgavefremstilling

AVU: Ministeriet leverer via trykkeri alle prøveopgaver til de enkelte VUC.

FVU: Ministeriet leverer mastereksemplarer (på papir eller digitalt) via trykkeri til VUC, der er prøveansvarlig for FVU-prøverne. Mastereksemplaret kopieres og distribueres lokalt på prøvestederne.

Prøveafvikling

AVU: Centralt stillede skriftlige prøver afholdes helt traditionelt som "gymnastiksalsprøver".

Grundlaget for hovedparten af de mundtlige prøver er et af prøvedeltageren selvvalgt prøveoplæg (fx projektarbejder, tekster, collager, plancher) med relation til undervisningens indhold. Meget få prøver har traditionelle lodtrukne spørgsmål.

Billedkunst og mediefag: prøveoplægget er prøvedeltagerens udstilling hhv. medieproduktion.

Edb: prøverne er mundtlige og praktiske ved pc.

FVU: Alle prøver er skriftlige - og har en varighed på mellem 1,5 og 2,25 time.

Til retssikkerhedsaspektet hører, at undervisningsbekendtgørelsernes fagbeskrivelser som nævnt er bindende og ikke inde-

holder "kan"-bestemmelser. Fagenes mål beskrives som endemål, og der tilstræbes sammenhæng mellem endemål og vurderingskriterier ved prøverne.

Alle prøver bedømmes ved ekstern censur. En lærer kan ikke være censor ved eget VUC. Alle centralt stillede skriftlige prøver bedømmes med beskikket censur. Ministeriet kan beskikke censorer til andre prøver.

13-skalaen anvendes. Absolut bedømmelse.

Som led i systemsikringen gennemføres beskikket censur, indberetninger om karakterer, afholdelse af censormøder og seminarer om prøver, fagkonsulentbesøg (tilsyn), årligt møde med forstandere.

Erhvervsuddannelser

Kvalitetssikring af et fælles, ensartet niveau i erhvervsuddannelserne sker på flere måder:

Den afsluttende prøve er den vigtigste prøve. Prøven stilles af skolen. Der medvirker i mange fag censorer fra det lokale erhvervsliv. I en række erhvervsuddannelser udarbejdes opgaverne af de faglige udvalg, der også stiller skuemestre til rådighed (svendepøver). Eleven skal opnå mindst 6 for at bestå den afsluttende prøve og modtage et uddannelsesbevis.

De afsluttende prøver sigter i meget høj grad på at vise, at eleverne mestrer de færdigheder, de møder i deres profession. Begrundelsen for den store vægt på de afsluttende prøver er, at 50-70% af elevernes uddannelsestid foregår i elevens praktikkvirksomhed/er.

I en række grundfag er der centralt udarbejdede skriftlige prøver. På det merkantile område i fagene dansk niveau C og E, samt engelsk C og erhvervsøkonomi C. På det tekniske område i grundfagene dansk C og F-E, samt i matematik C.

Prøverne på niveau C bedømmes af to eksterne censorer. Der

indsamles karakteroplysninger fra skolerne. Hvor hold har opnået mindre end 6,0 i gennemsnit kontaktes skolen, hvis der er tale om et hold, der består af få elever. På baggrund af erfaringerne med den skriftlige prøve udarbejdes en evaluering, der offentliggøres.

De øvrige prøver stilles lokalt. De kan være skriftlige eller mundtlige, afhængigt af hvad der er bestemt i grundfagsbekendtgørelsen eller uddannelsesbekendtgørelsen for den enkelte erhvervsuddannelse. Der anvendes altid eksterne censorer.

I en række grundfag er det muligt at tage udgangspunkt i de problemstillinger, eleverne møder i sin erhvervsuddannelse, fx varierede matematikforløb for murere og tømrere.

Der pågår "særlig censur" i 4 grundfag inden for de tekniske eud: matematik, engelsk, dansk og naturfag. Der udarbejdes en årlig evaluering, der offentliggøres på Undervisningsministeriets websted.

I en række uddannelser er der efter de faglige udvalgs beslutning også prøver i områdefag og specialefag.

I enkelte uddannelser og i udvalgte fag kræves, at eleverne opnår mindst 6 for at blive indstillet til afsluttende prøver.

Der pågår inden for det merkantile område forsøg med en casebaseret prøveform for at fremme virkelighedsnære problemstillinger. Eleverne prøves dog i et enkelt fag og får en individuel karakter. I de merkantile eud skal elever desuden gennemføre 2-3 tværfaglige eksamensprojekter, der skal vise, at eleverne behersker de merkantile kompetencer.

En eud-elev inden for det tekniske område prøves typisk i 1-2 grundfag. For det merkantile område er der tale om 4 prøver i grundfag plus eksamensprojekter. Desuden skal alle eud-elever bestå en afsluttende prøve.

Der anvendes således varierede prøveformer, idet it anvendes,

hvor det er muligt og hensigtsmæssigt. I erhvervsøkonomi C er it en integreret del af prøven.

Der registreres sædvanligvis ikke retssikkerhedsmæssige problemer, på trods af at prøver kan afholdes løbende over året, og der er ganske stor lokal indflydelse på den praktiske gennemførelse.

Ekstern censur anvendes overalt.

13-skalen anvendes, idet der i en række uddannelser omregnes til anden skala - typisk i traditionelle håndværksfag.

Arbejdsmarkedsuuddannelser (AMU)

Uddannelsesinstitutionerne udsteder bevis for deltagelse i arbejdsmarkedsuuddannelse og certifikater for uddannelse med myndighedskrav.

Bevis udstedes til deltagere, som efter lærerens bedømmelse har nået uddannelsens handlingsorienterede mål. De handlingsorienterede mål kan have et overvejende praktisk indhold eller et overvejende teoretisk indhold, men udgør altid en absolut standard for bedømmelsen. De handlingsorienterede mål er altid centralt stillede.

Certifikat udstedes efter de certifikatudøvende myndigheders retningslinjer, hvori der ofte indgår en prøve. Prøven kan være skriftlig (almen fødevarehygiejne) eller praktisk (svejseprøver).

Centralt stillede skriftlige prøver indgår altså i en overvejende del af arbejdsmarkedsuuddannelser med certifikat, hvilket forsigtigt kan vurderes til at være i underkanten af 10% af samtlige arbejdsmarkedsuuddannelser.

Ekstern censur anvendes kun i begrænset omfang ved enkelte certifikatuddannelser.

I arbejdsmarkedsuuddannelserne arbejdes med en bedømmelsesskala med 2 grader, bestået eller ikke bestået, og 13-skalaen anvendes ikke.

Korte og mellemlange videregående uddannelser (KVU/MVU)

Prøverne forvaltes helt overvejende decentralt. Centralt stillede prøver forekommer ikke - med undtagelse af 5 centralt stillede skriftlige prøver i læreruddannelsen.

Prøveformerne fastlægges lokalt i studieordningerne. Prøver med forberedelsestid, kendt stof eller lignende er helt almindelige. Centralt fastlagte detaljerede mål forekommer ikke (med læreruddannelsens CKF som undtagelse).

Antallet af prøver bestemmes overvejende lokalt med enkelte centrale krav, forskelligt fra uddannelse til uddannelse.

Der findes en eksamensbekendtgørelse, som gælder alle MVU og tilsvarende for KVU, og som nøje beskriver reglerne for eksamen, klager, anker, eksamensbeviser etc.

Kvalitetssikringen sker blandt andet gennem fælles censor-korps. Regler for censormedvirken er fastlagt i uddannelsesbekendtgørelser, eksamensbekendtgørelsen samt i censorbekendtgørelsen (herunder rapporteringspligt for censorerne).

13-skalaen anvendes absolut i henhold til karakterbekendtgørelsen.

Derudover kan der i henhold til eksamensbekendtgørelsen anvendes bedømmelsen bestået/ikke bestået ved prøver, der dækker højst 1/3 af uddannelserne. Dette gælder ikke alle uddannelser.

I henhold til eksamensbekendtgørelsen kan den studerende forlange et eksamensbevis på engelsk suppleret med et af institutionen udfærdiget "Diploma Supplement" med en nærmere beskrivelse af uddannelsen efter fælles regler.

Universitære uddannelser

Universiteterne er underlagt både central og decentral forvaltning, for så vidt angår prøver, eksamener og karakterer.

Centralt er der fastsat regler i uddannelsesbekendtgørelser, en eksamensbekendtgørelse og en censorbekendtgørelse.

Decentralt har universiteterne i studieordningerne for de enkelte uddannelser fastsat regler. Det er studienævnets kompetence at godkende plan for tilrettelæggelse af prøver og anden bedømmelse, der indgår i eksamen, jf. universitetsloven § 18, stk. 6, nr. 3.

Censorinstitutionen på universiteterne er et væsentligt element til sikring af, at formålet med eksamen er opfyldt og til sikring af et fælles, ensartet niveau ved bedømmelse af prøver og eksamen.

Censorer beskikkes af VTU og betegnes eksterne censorer. Mindst 1/3 af disse skal være personer, der har deres hovedbeskæftigelse uden for universiteterne på et af de ansættelsesområder, uddannelsen sigter imod (aftagercensorer).

Ved mindst 1/3 af en uddannelse skal der medvirke ministerielt beskikkede censorer.

Der oprettes et censorkorps for hver uddannelse (samme og beslægtede uddannelser), uanset om uddannelsen udbydes ved flere universiteter. Dækker censorkorpset flere universiteter, skal censorerne tildeles opgaver ved mere end ét universitet i beskikkelsesperioden. Det er censorformandskabet, der fordele censoropgaverne.

Censorformandskabet skal bl.a. afholde møder med censorerne og afgive en årlig beretning til universitetet/erne på baggrund af censorernes indberetninger. Beretningen skal indgå i grundlaget for evaluering af uddannelsen. Konstaterer censorerne væsentlige problemer eller mangler, skal formandskabet drøfte dette med universitetet/erne. Fører drøftelserne ikke til de nødvendige ændringer, skal censorformandskabet forelægge sagen for Videnskabsministeriet. Censorformandskabet skal endvidere gennem en løbende dialog med universitetet/erne om udviklingen i fagområdet medvirke til, at uddannelsens indhold er relevant i forhold til arbejdsmarkedets behov.

Ved eksamen bedømmes, om og i hvilken grad de fremførte kvalifikationer er i overensstemmelse med de mål og krav, som er fastsat for uddannelsen i uddannelsesbekendtgørelsen, studieordningen mv.

Der lægges vægt på, at prøverne er virkelighedsnære og praksisnære, herunder at prøveformen kan være et projektorienteret forløb - fx i tilknytning til en virksomhed. Der forekommer ikke centralt stillede opgaver på universitetsområdet.

Det er en forpligtelse for universiteterne at orientere de studerende om eksamensreglerne.

Ved universiteter anvendes 13-skalaen absolut.

Kunstneriske uddannelser mv.

Kulturministeriets uddannelser er underlagt både central og decentral forvaltning, for så vidt angår prøver, eksamener og karakterer.

Kvalitetssikring sker gennem fælles bekendtgørelser, ekstern censur og evalueringer.

Censorinstitutionen på Kulturministeriets uddannelser er et væsentligt element til sikring af, at formålet med eksamen er opfyldt og til sikring af et fælles, ensartet niveau ved bedømmelse af prøver og eksamen.

Censorer beskikkes af Kulturministeriet og betegnes eksterne censorer.

Prøveformerne og antallet af prøver fastlægges efter rammerne i uddannelsesbekendtgørelserne lokalt i studieordningerne.

Der forekommer ikke centralt stillede opgaver i Kulturministeriets uddannelser.

Centralt fastlagte detaljerede mål for uddannelsernes faglige indhold forekommer ikke.

Uddannelserne anvender bedømmelsen bestået/ikke-bestået,

godkendt/ikke-godkendt og på visse uddannelser 13-skalaen (absolut).

Der er som hovedregel mødepligt og krav til studieaktiviteten i undervisningen.

Hovedparten af uddannelserne optager studerende på baggrund af en optagelsesprøve.

Kulturministeriets uddannelser og deres faglige indhold er generelt set af meget forskellig karakter. Deres prøve- og bedømmelsesformer er tilsvarende heterogene. Prøverne er i videst muligt omfang tilrettelagt, så de er virkelighedsnære og praksisorienterede med aftagerrepræsentation i bedømmelserne. Ofte vil der være tale om projektorienterede forløb.

Maritime uddannelser

I forbindelse med at Søfartsstyrelsen indførte mål og ramme-
styring på det maritime uddannelsesområde, udgav Søfartsstyrelsen tilbage i 1997 den første udgave af retningslinjer ("kvalitetsstandard") for kvalitetsstyring af de maritime uddannelser, og styrelsen har efterfølgende ført tilsyn med de maritime uddannelsesinstitutioner gennem audits.

Med virkning fra sommeren 2002 blev der indført en ordning, der indebar, at Søfartsstyrelsens tilsyn med eksamener normalt finder sted under årlige audits på skolerne, herunder lejlighedsvis speciel auditering af eksamensaktiviteter.

Ordningen indebar endvidere, at de enkelte institutioner fik ansvaret for tilrettelæggelse og afholdelse af eksamener og prøver, udpegning og beskikkelse af censorer samt udarbejdelse af eksamensopgaver.

Regelgrundlaget for ordningen er "bekendtgørelse om prøveafholdelse og bedømmelse af deltagere ved de maritime uddannelser".

Anvendte eksamens- og prøveformer

Eksamens- eller prøveform vælges af uddannelsesinstitutionen i forhold til den gennemførte undervisning og fastsætter endvidere, om der skal anvendes ekstern censor. I uddannelser af 10 ugers varighed eller derover skal der dog afholdes mindst én prøve med ekstern censor.

Der gennemføres mange forskellige former for eksamener og prøver; ud over de mere traditionelle skriftlige og mundtlige prøver anvendes eksempelvis gruppeprøver i forbindelse med større projektarbejder, mundtlige prøver med 24 timers forberedelsestid, test under brug af simulatorer samt kvittering for målopfyldelse i forbindelse med praktik til søs (uddannelsesbøger).

Samarbejde med andre myndigheder

For enkelte uddannelser eller enkelte fag afvikles eksamen i henhold til regler udstedt af Undervisningsministeriet. Disse omfatter bl.a.: El-autorisationsprøve (EL-Rådet), Maritim Forberedelseskursus (Grundfag i erhvervsuddannelserne) og Ledelses- og økonomifag (Merkonom/teknonomuddannelsen).

Bilag 2: Omkostninger i forhold til udbytte

Omkostningerne ved skriftlige prøver er under visse omstændigheder lavere end ved mundtlige prøver. Der er derfor grund til at være meget opmærksom på anvendelsen af disse to traditionelle, klassiske prøveformer. Mundtlige prøver kan være omkostningstunge, jf. nedenfor, og bør forbeholdes situationer, hvor den mundtlige prøve uden tvivl er den bedste prøveform.

Som eksempel vises i skemaet herunder omkostningerne i tid og kroner pr. prøve under nogle gennemsnitlige beregningsforudsætninger:

	antal eksaminander	arbejdstid - timer pr. eksaminand	grundtakst - timer pr. hold	grundtakst - kr. pr. opgave	udgift - kr. i alt 1.000 kr.	udgift - kr. pr. eksaminand pr. prøve	antal prøver pr. uddannet
grundskole skriftlig	200	0,4		40.000	54	270	-
grundskole mundtlig	200	1,6			56	280	-
gymnasium skriftlig	100	1,0		40.000	63	630	4
gymnasium mundtlig	100	2,0	19		67,8	678	6

- aktuelle antal:							
grundskole skriftlig	60.000	0,4		40.000	4.400	73	-
grundskole mundtlig	60.000	1,6			16.800	280	-
gymnasium skriftlig	18.000	1,0		40.000	4.200	233	4
gymnasium mundtlig	18.000	2,0	19		12.200	678	6

Opgjort på det aktuelle grundlag - 60.000 eksaminander i grundskolen og 18.000 eksaminander i gymnasiet - er udgiften 73 kr. i grundskolen og 233 kr. i gymnasiet pr. eksaminand pr. skriftlig prøve. Udgiften pr. eksaminand pr. mundtlig prøve er uafhængig af antallet af eksaminander og udgør henholdsvis 280 kr. og 678 kr.

I eksemplet er vist omkostningerne ved de to uddannelsesområder med de største populationer - grundskolen og gymnasiet. For de universitære uddannelser er billedet ikke det samme. Her følger eksempler - igen under nogle gennemsnitlige beregningsforudsætninger:

	antal eksaminander	udgift - kr. pr. eksaminand pr. prøve	antal prøver pr. uddannet
datalogi AU skriftlig	750	1.000	4
datalogi AU mundtlig	1.720	914	7
cand.mag. historie og engelsk KU skriftlig	4.170	528	7
cand.mag. historie og engelsk KU mundtlig	1.050	433	3
civilingeniør DTU skriftlig	7.000	355	9
civilingeniør DTU mundtlig	1.300	600	2
jura KU skriftlig	7.900	461	12
jura KU mundtlig	5.400	339	8
læge KU skriftlig	2.000	712	8
læge KU mundtlig	3.500	473	14

Der indgår desuden andre prøvetyper ved de nævnte universitære uddannelser, blandt andet ved specialeopgaver:

øvrige prøver	udgift - kr. pr. eksaminand pr. prøve	antal prøver pr. uddannet
datalogi AU	4.125	4
cand.mag. historie og engelsk KU	1.255	9
civilingeniør DTU	809	32
jura KU	616	3
læge KU	1.000	1

Omkostningsniveauet pr. eksaminand synes at bero blandt andet på antallet af eksaminander ved den pågældende prøve (populationen), og det kan beregnes for konkrete alternativer, hvor grænseværdien ligger, dvs. hvornår omkostningerne ved mundtlig og skriftlig prøve er nogenlunde de samme. Ved større populationer, og når den samme eksamensopgave eller det samme eksaminationsgrundlag anvendes af alle eksaminander, synes skriftlig prøve at være det billigste alternativ.

Et tilsvarende billede viste sig ved en undersøgelse, som Undervisningsministeriet foretog i 2000. Det fremgik, at eksamensudgifternes andel af undervisningsudgifterne generelt er stigende med uddannelsesniveauet. Dette kan forklares af samspillet mellem en række faktorer: For det første en bevægelse fra overvejende centrale arbejdstidsaftaler, hvor normerne fastsættes som et forhandlingsresultat, til overvejende lokale aftaler, hvor råderummet til at indgå særlige husaftaler mv. er langt større. For det andet tendensen til et stigende antal prøver og større mangfoldighed i prøveformerne, jo højere uddannelsesniveauet er, og endelig for det tredje en øget individualisering især ved overgangen fra ungdomsuddannelser til videregående uddannelser, der bevirker, at stordriftsfordele ved store holdstørrelser mv. ikke længere er de samme. Der kan delvist kompenseres herfor ved at erstatte mundtlige prøver med skriftlige, hvor enhedsomkostningen for institutionen er væsentlig lavere forudsat en vis kritisk masse.

Lønudgifterne til afholdelse af eksamen blev i den nævnte undersøgelse opgjort således:

Uddannelses-niveau	Uddannelses-område	Udgifter til eksamen mio. kr.	Udgift til eksamen i pct. af undervisningsudgift
Grundskolen	9. og 10. klasse	188	4
Ungdoms-uddannelser	Almene gymnasium og HF	252	6
	HHX	72	8
	HTX	19	5
	EUD-tekniske	14	1
	EUD-merkantile	27	4
Videregående uddannelser	KVU	45	6
	MVU	7	5
	Ergo/fys.skoler	5	8
	Sociale højskoler	46	9
	Lærerseminarier	31	13
	Ing.højskoler	17	4
	Pæd.seminarier		
	LVU	197	8
Voksen-uddannelse	AVU	47	4
I alt	-	967	6

Som det fremgår, er tendensen, at eksamensudgifternes andel af de samlede undervisningsudgifter er stigende med stigende uddannelsesniveau.